

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Ivan Cankar

Izpoved

O M N I B U S

BES^eDA

Ivan Cankar

IZPOVED

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-179-7

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

I

Tako lep dan je bil, da se je Gričar Franc, gimnazij-ski učitelj, popolnoma izpremenil. Kakor da bi jo bil odpihnil tisti sladko-mehki veter, ki je pihal od juga, tako mu je izginila čemerna resnoba z obraza in oči so se smejale za nanosnikom, ki se je svetil v soncu. Bilo mu je, da bi skočil s ceste preko jarka na zeleno travo ter se podil gologlav, z razkuštranimi, potnimi lasmi, in se valjal in prekucaval — kakor mlado žrebe na paši, ki zarežeče nenadoma, plane ter dirja bogvekam.

Tako lep dan je bil, da se je žena Franca Gričarja, gimnazijskega učitelja, vsa rdeča in trepetajoča od veselega življenja, zaljubila v svojega moža in da bi se podila z njim po visoki mehki travi ter ga cukala za razmršeno brado in se smejala na glas, s kričečim, razbrzdanim smehom, tako da bi se smejalo z njo spomladansko drevje in vsa zeleneča zemlja in samo nebeško sonce ...

No sonce se je nagnilo in bližal se je mrak in oba sta bila trudna. Dolg je bil izprehod; sedela sta pred belo gostilnico, daleč zunaj mesta; kostanj se je košatil visoko nad mizami in sence so se zgrinjale. Tam nekje daleč

pa se je še svetilo sonce, gorela je mirna rdeča luč in ugašala.

Nagnila se je noč in srce, veselja trudno, je samo na lahko še vztrepetavalo, odpiralo se je kakor željni kelih in miloba se je izlivala nanj; nagibala je noč blagoslovljeno vedro in je polnila željna srca.

Dolgo že, nikoli še se nista tako približala drug drugemu. Slonela sta tesno ramo ob rami, govorila sta tišje, roka se je oklenila roke. Klonila je glava, kakor pod pobožnim blagoslovom; nič nečistega se ni zgenilo v srcu, sveta in neomadeževana je bila noč.

In ko je dihnil na čelo hladen veter, sta se vračala v mesto po dolgi, temni aleji. Zasvetilo se je časih izza vejvja, zasvetilo se je dvoje obrazov in zasmajalo ... Za deblom se je nekaj premeknilo, zašumelo je.

»Strahovi!« se je nasmehnil Franc in tudi ona se je nasmešnila.

Iztegnila se je veja, doteknila se je njene rame in zgenila se je.

»Strahovi segajo po tebi!« se je nasmehnil Franc, ali takrat se je doteknila dolga črna veja tudi njegove rame.

»In po tebi!« se je nasmehnila ona ...

Aleja se je odprla na obe strani, tam doli se je zasvetilo mesto, tisoč svetlih mežikujočih oči je gledalo navzgor. Pot je bila bela, s srebrnim peskom posuta.

Govorila sta tiho in ko sta govorila in ko je bila noč tako čista in sveta, je vztrepetalo v njenem srcu, vzbudil se je greh in zahrepenela je, da bi se očistila pred njim in pred Bogom ...

In tako so se nenadoma odprle skrbno zaklenjene skrite duri, sladka utrujenost po lepem dnevu, sladka miloba lepe noči jih je odprla.

Nagnila se je blizu k njemu, govorila je tiho, in že v besedah samih, v samem glasu je bilo kesanje in oproščenje ...

Ali komaj so bile duri odprte, se je stresla, in je umolknila, njena roka je izpustila njegovo in omahnila ob životu. Noč je bila temna, hladna, sovražno je mežikalo mesto s tisočerimi očmi ... Vzdrnila se je nenadoma in strah jo je bilo. Stala sta na poti, gledala sta si v obraz; a ona je sklonila glavo, zgenila je z roko, umaknila se mu je za korak.

»Kdaj je bilo?«

»Povedala sem ti ... oprosti mi!«

»Kdaj je bilo? Kako je bilo? ... Vse, vse, vse! Vsako besedo ... jaz vaju moram videti, slišati, vaju obá; jaz moram biti zraven! Jaz sem vedel, kaj je bilo ... ali povej mi vse, vse, vse!«

Hotela je prositi, ali minilo je kakor tren, ni ji mogla beseda iz grla in gledala mu je srepo v obraz.

»No, dobro! ... Idiva!«

Šla sta molče po poti navzdol proti mestu. Ozrla se je dol in se stresla. Strah jo je bilo mesta, ki se je vzdigalo tam silno in strašno, kakor življenje samo.

II

Napравil se je časih z doma, bil je že daleč v mestu, toda hipoma se je domislil in vrnil se je naglo, ves v strahu, pijan in brezumen.

Stal je med durmi, ozrl se je po izbi s srepim pogledom.

»No, ti ... varuj se!«

In šel je, truden, upognjen.

Vedel je dobro, da mu je žena zvesta, nikoli mu ni prišla huda misel. Ali glodalo je na tihem, ni dalo pokoja.

»Če bi se vrnila v mislih? Če bi ponovila, če bi okusila vse še enkrat ... vse, vse ...!«

Žile so se mu napenjale na čelu, lica so mu upadala.

»Če ne grešiš pred mano, pred mojimi očmi, grešiš v mislih, v preteklosti grešiš! Jaz vidim, kako odpiraš duri v tisto preteklost ... ali jaz te zasačim, primem te za roko, ki bo komaj šele izpustila kljuko ... zasačim vaju, kadar bosta sama ... jaz moram vse videti, vse slišati, vse, vse!«

Sedela sta zvečer v izbi, zaspano je gorela svetilka. Sklanjal se je nad knjigami, luč mu je svetila naravnost

v obraz. Žena je šivala. Izpregovorila sta časih besedo, prijateljsko in mirno.

Zaprl je knjigo.

»Dovolj za nocoj!«

Vstal je, pogledal je na uro, stopil je par korakov po sobi, proti durim. Nenadno se mu je obraz izpremenil, prebledel je, glava se je sklonila. Tudi žena je vstala, šla je k oknu, nato se je vrnila k mizi. Gledala sta si v lica sovražno in hladno, na lahko se je tresla njena roka, ki je slonela ob stolu.

»Jaz moram vedeti vse! Vse, kakor je bilo! Ne maram nič sentimentalnosti, vem, kako je to! Le vse po vrsti, vsako kretnjo, vsako besedo!«

»Vse sem ti povedala!«

»Ne pozabi ničesar! Vse moram vedeti!«

Žena je stala blede pred njim; dotikal se je je skoro njegov obraz in čutila je na licih njegovo vročo sapo. Ustnice so se mu bile napele, grd izraz je bil na njih, pol sovraštvo, pol poželenje.

»Ničesar ti nimam povedati. Tako je bilo in drugega nič. Vse je minilo.. .«

Ali on je bil ubog in bolan. Zaklenil se je v izbo in je legel na zofo in je jokal od čudne, divje želje — kakor otrok, ki ne more doseči jabolka onkraj plota.

Vedel je, da je bilo in kdaj je bilo. In on sam je bil kriv in oprostil ji je takrat v svojem srcu. Kakor beračici, nad-

ležnici ji je bil pokazal duri; zaradi malenkosti se je bilo pričelo — svetilka ji je bila padla na tla. Bog vedi, kaj, in takrat se je bila izlila iz njega vsa umazanost, kakor blaten potok; udaril jo je v obraz, beraštvo in pritepenost ji je bil zalučil v lice. Zato ker jo je sovražil, zato ker jo je goljufal. Sovražil jo je, ker ga je bilo sram, kadar mu je pogledala v oči; ker ga je rezalo v meso, kadar je videl na njenem obrazu sledove solz; ker mu je očital greh vsak njen trudni korak, ker so ga tožila pred Bogom in pred ljudmi njena lica, ki so upadala od težkih noči. Zato se je izlila iz njega vsa umazanost kakor blaten potok; oskrunil se je in zato je koprnel, da bi oskrunil tudi njo, *ki je bila čista*. Odprl je duri in šla je ...

Prišel ji je naproti, blag in sočutja poln, in kakor je bila trudna, se mu je zgrudila v naročje.

Tako se je pač zgodilo ...

Vedel je, ali ni je prašal nikoli, spalo je v njegovem srcu. Trudil se je, da bi nasul visoko gomilo na grobove. In že je rasla trava na gomili, nikoli se ni zgenilo več, samo še v sanjah je morda hušknila mimo senca polnočnih strahov.

Ali zdaj je bila nenadoma odprla duri z neprevidno roko.

Zasekalo se mu je v možgane, kakor nož je tiščalo v glavi, zasukalo se je časih in strašna je bila bolečina.

Samo da bi mogel posvetiti v to temno izbo, kjer se igrata, šepečeta zaljubljene besede ... ustnice se bližajo, telo se stiska k telesu ...

Da bi mogel stopiti nenadoma v to temno izbo, s trdim korakom, posvetiti jima v prebledela lica ...

Da bi gledal vsaj skozi ključavnico, pridrževal sapo, prisluškal ... da ne bi izgrešil ničesar, ene same mehke, ljubeznive kretnje, ne preslišal ene same besede ...

»Povej mi vse, vse! Jaz moram biti zraven! Jaz moram vedeti ...«

Vzdramil se je ponoči, prestrašil se je in se domislil.

Zasekal ji je prste v golo ramo.

»Ti ... zdaj mi povej! Nič ti ne storim ... samo povej mi vse ... čisto vse ... kako je bilo.«

Nagnil se je k njenemu ušesu, šepetal je:

»Zdaj ... ko je temà ... Jaz moram imeti tisti večer, moj mora biti ... Vse mi povej, ves tisti večer mi daj ... Povej mi!«

Ona je vzdignila roko, njena drobna pest se je krčila in obšel jo je silen gnus.

III

O klenila sta se preteklosti s sovražnimi in željnimi rokami. En sam večnodolgi večer je bil njuno življenje.

Ona se je branila, strah jo je bilo tistega večera. Ali sedela je nekoč ob oknu in je gledala na vrt, ki je hiral pust in prašen med sivim zidovjem. Kostanji so rasli; zmerom višji in bolj duhteči so bili; vrt se je širil, že so bile tam lepe zelene livade, s peskom posute steze, pisane grede. Sivo zidovje se je odmikalo, odmaknilo se je v daljno daljavo in svobodno sinje nebo se je bočilo do obzorja. In mračilo se je, že so se vžigale zvezde in tihe, ljubeznive sence — ali so bile sence ali so bili zaljubljenici? — so se izprehajale po parku. Zapelo je nekje — fant se je bil napotil k ljubici ...

Gledala je in njeno srce se je polnilo — glej, tam je bila preteklost, širila se je v soncu in zelenju, spomladanski paradiž. Zavzdihnila je in prestrašila se je svojega vzdih, prestrašila se je hrepenenja, ki je bilo prišlo tako počasi in narahlo v njeno srce, da se mu je pozabila umakniti. Prišlo je in se je lepo udomačilo, v vso kri se je raz-

lilo, vse misli je prepojilo, prikazalo se je na licih, na očeh.

Prestrašila se je hrepenenja in prestrašila se je tisti hip, ko se je zgenila, ker je prihajal mož — s trdimi koraki, upognjen, strašen, kakor hudodelec, ki prihaja zvečer, ko je hiša samotna in tiha, prihaja mirno, zmerom bližje, in kri ledeni, noge se ne morejo premakniti, glava kloni in čaka udarca.

Oklenila sta se preteklosti s sovražnimi in željnimi rokami. Poželjiva, od ljubosumnosti blazna ljubezen se je povrnila v njegovo kri, ko je bil ljubosumen na njene uhanе, na iglo v njenih laseh, na tisto svetlo pomladansko bluzo, ki jo je tako ljubila in ki jo je on nekoč raztrgal na kosce z ostrimi nohtovi ter jo pohodil v blato. Ljubosumen je bil na človeka, ki je šel mimo in ki se je ozrl — Bog vedi, čemu — v hišne duri; ljubosumen je bil na tistega plavolasega triletnega dečka, ki ga je nekoč mimgrede pobožala po veselem obrazu in ki ga je on sunil v stran, tako da je zajokal. Kričal bi od bolečine in od slasti, ko si je sezal v meso, do srca samega s poželjivo in blazno roko ... Ali utihnilo je, zaspalo je. Zdaj se je predramilo nenadoma, izbruhnilo je z vso silo in je pilo s polnim, pogoltnim požirkom rdečo krvco iz lic, mozeg iz kosti. Srečal je na cesti lepo dekle, ki ga je ljubil nekoč — smehljajoče sladke oči je imela in bujno plave lase. Ni je videl, zadel se je ob njo in je šel mimo. Ona se je ozr-

la za njim in se čudila, a nato se je nasmehnila oficirju, ki je stal na oni strani na trotoarju, prižigal si cigareto ter pomežiknil veselo preko ceste.

IV

Širil se je tam zunaj spomladanski paradiž, ali že je tonil v večerne mrakove; tiho—sladko je bilo tam doli, tam daleč, ni se zasvetila neprijazna luč, zaljubljenec stroga guvernanta, samo blaga luna, vesela kratkovidna matrona, je vzdigala preko plota radovedno glavo in se smehljala in ni videla ničesar. Tako so premagale zaljubljene sence zaljubljeno plahost, vstajale so polagoma, zmerom bolj pogumne, izza debel, izza plota, izza grmovja, vstajale so in so se izprehajale po belih potih, med dišečimi gredami ...

Slonela je ob oknu in je gledala v daljavo.

»Kaj pa ti čakaš, moj dragi, zakaj še ne prideš?«

Ob oknu je slonela in njene želje so romale čez hribe in doline, tjà kjer zelení rožmarin na oknu device in diši rdeči nagelj na fantovih prsih.

In on, ki jo je ljubil tisti davni večer, tisto svetlo noč, on je bil tam in ni mislil nanjo, Bog vedi, zakaj ne, ko je potrkal na okno in ga je poklicalo z ljubeznivim glasom. Izpreletelo ga je, ves se je prestrašil, kakor da bi bil zamudil nekaj neizrečeno lepega in njegovo srce je bilo precej vse polno milobe.

»Kaj pa ti čakaš, moj dragi, zakaj še ne prideš?«

Napravljal se je hitro in je brž zaklenil duri in je hitel, zato ker je tako velela ljubezen, ki je bila v njegovem srcu ...

In ona je čakala in je hrepenela in je vedela, da pride; ob oknu je slonela in je štela dni in ure in se je čudila, da je odlašal tako dolgo. Skoro je slišala njegove korake in vsa je trepetala od ljubezni, ki je bila v njenem srcu ...

Tam v temi, pred durmi, pa je dihala težko. Drsala so kolena, praskali so nohtovi po lesenih tleh; ustnice so se tresle, veliko zabreklo oko je gledalo skozi ključavnico.

»Daj mi vso preteklost, ves tisti večer mi daj! Jaz vaju moram videti, vaju moram slišati, moram biti zraven! ...«

Mrzla kaplja mu je zdrknila po čelu; zdelo se mu je, da sliši poljube, šepetajoče vroče besede ... Vstal je oprezno, po prstih je šel k mizi, vzel je z mize košček belega papirja, ki se je svetil v temi, držal ga je krčevito v roki, skriti za hrbtom, ter je odprl duri.

Vzdignil je roko.

»Zdaj se pripravi, moli očenaš in vero ...!«

Ozrla se mu je strahoma v obraz, zakričala je, bežala mimo njega preko izbe, koridorja, po stopnicah ...

V

O klenila sta se preteklosti in vrnila se je vsa; vrnil se je ves tisti večer, vrnila se je vsa lepota in vsa groza tistega večera, ki je bil že skoro pozabljen in ki ga je bila priklicala nj ena izpoved ...

Tako se je zgodilo, da se je izprehajalo dvoje senc po večernem parku. Trudni in tihi so bili koraki, na licih, v očeh ni bilo veselja, nič smehljajoče sreče v hlastni, boječi ljubezni.

»Težko mi je bilo; ali zdaj je dobro, ko si prišel. Strah me je bilo ...«

»Mislil sem nate in ko sem mislil, sem začul tvoj glas kakor iz daljne daljave. Čisto razločno sem čul svoje ime. Zaklicalo je in potrkal in ves sem se zgenil.«

»Hitro je treba zdaj živeti, dragi, hitro ljubiti. Jaz se tresem, kakor da bi bilo že pozno, kakor da bi že prihajali póme, kakor da bi gledalo tam iz temè dvoje sovražnih oči. Greh je nad nama.«

Tudi on se je zamislil, razžalostil.

»Hitro je treba živeti, hitro ljubiti.«

Ona je bila oblečena v črno, obraz je bil ves blede in v očeh je sijala ljubezen z motno lučjo, za črno tkanim pajčolanom ...

Ozrla sta se v oči drug drugemu in prestrašila sta se. S črnimi nitmi so bile privezane njune misli na tisto veliko sivo poslopje, hišo ubitih duš, skrito za železno ograjo, za visokim drevjem ...

In tam se je ob istem času zgenilo v tihi tesni sobi. Plašne, oprezne noge so se bližale zaklenjenim durim, prijemalo je za kljuko, poskušalo, stresalo nalahko. Bolna napetost je bila na razoranem obrazu, blazno zabreklo oko je gledalo skozi ključavnico in sunkoma so sople bolne prsi.

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-179-7